

Korte bijdragen

DE VERDWENEN EN HERONTDEKTE WERELD VAN TRANSsylVAANSE ARISTOCRATEN

Jaap Scholten, *Kameraad Baron. Een reis door de verdwijnende wereld van de Transsylvaanse aristocratie* (Amsterdam-Antwerpen: Uitgeverij Contact 2010; 422 p., ill.)

Jaap Scholten is een begenadigd schrijver. Zijn reisreportages, vaak verpakt als avonturenverhalen, hebben charme en *wit*. Nieuwsgierigheid en bewondering brachten hem naar verre en bijzondere oorden. Zijn grote idool is de schrijver J.D. Salinger. Bijna stond hij eens oog in oog met de eigenzinnige Amerikaan, die zich na zijn grote succesroman *The Catcher in the Rye* voor de wereld verborgen ging houden. Alleen al de jacht om hem te pakken krijgen typeert deze Nederlandse schrijver met Twentse wortels. Zelf stamt Scholten uit het milieu van textiel-fabrikanten, in de volksmond ook wel aangeduid als 'textielbaronnen'. Misschien zegt het iets over de ondernemingslust die van zijn proza afstraalt.

Zijn in 2010 verschenen reisreportage over de verdwijnende wereld van de Transsylvaanse aristocratie is, hoezeer hij het werk zelf een novum in zijn oeuvre noemt, weer een typisch Jaap Scholten-boek geworden. Op 22 oktober jongstleden kreeg hij er in Amsterdam de Libris Geschiedenisprijs voor uitgereikt. De jury prees de 'hartstochtelijke schrijftrant' van Scholten, en noemde zijn boek een 'bijzondere oral history', een 'urgente getuigenis'. Er is een aantal redenen om *Kameraad Baron* hier te bespreken. Zo belicht het de *Werdegang* van een adelsgroep, waarvan net op tijd met vertegenwoordigers gesproken kon worden die iets van een glorie-tijd hadden meegemaakt. Leefden zij aan het begin van de vorige eeuw nog in een bevoorrechte positie in de Oostenrijks-Hongaarse Dubbelmonarchie, vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog belandden zij in een collectieve nachtmerrie die tot 1989 zou duren. Tussen de beide wereldoorlogen verlangden velen naar het herstel van de monarchie, oriënteerde de hoge adel zich sterk op de Engelse cultuur en won de zich meer reactionair gedragende ongetitelde, lagere adel aan invloed. Mondelinge geschiedenis, dat is de basis van dit boek. Welke problemen zijn ermee verbonden? – dat kan nauwkeurige lezing van dit boek duidelijk maken. Zulk soort geschiedenis is gebaseerd op herinneringen. Daarmee komt een thema naar voren dat de afgelopen tijd razendsnel is gestegen op de internationale onderzoeksagenda van eliteonderzoekers: de analyse van sociale en culturele condities van herinneren én vergeten. Met name dit laatste aspect is in dit boek belangrijk. Het behandelt namelijk uitvoerig de systematische repressie die communistische regimes na de Tweede Wereldoorlog uitoefenden om zogeheten klassenvijanden te verdelgen. *Ethnic cleansing* blijkt hier vervlochten te zijn met *aristocratic cleansing*. Wie van adel was werd opgepakt, gedeporteerd, vernederd, mishandeld en heropgevoed.

Sinds 2003 woont Jaap Scholten permanent in Hongarije. Aan het begin van zijn boek vermeldt hij dat hij voor zijn scriptieonderzoek bij de afdeling Sociale Antropologie van de Central European University in Boedapest de keuze had laten vallen op de Transsylvaanse aristocratie om juist binnen de Hongaarse adel 'een afgebakende groep' te kunnen bestuderen. Deze regionale, van oudsher zeer endogame adelsgroep voelt zich nog altijd een apart segment binnen de Hongaarse adel. Minder rijk en met minder grootgrondbezit stond zij dicht bij de boerenbevolking dan haar Hongaarse evenknie. Al aan deze scriptie lagen vijftientig interviews met

Transsylvaanse edelen ten grondslag. *Kameraad Baron* is slechts tot op zekere hoogte een voortzetting van dit scriptieproject. De auteur koos welbewust voor een genreverandering: van het meer wetenschappelijk discours naar dat van de literair geïnspireerde reisreportage. Dat neemt niet weg, dat de in vele vraagggesprekken opgetekende herinneringen en aanvullende observaties hier opnieuw als bouwstenen voor het eindproduct fungeerden. Uiterst inspirerend was het reisboek dat Patrick Leigh Fermor schreef waarin hij zijn tocht te voet en te paard door het Transsylvanië van 1934 vastlegde. De adellijke families die hij toen bezocht waren dezelfde met wie Jaap Scholten in contact kwam. Ook de rond 2000 in het Engels uitgegeven, maar al voor de Tweede Wereldoorlog in het Hongaars verschenen Transsylvaanse trilogie van de insider Milós Bánffy (*They were counted, They were divided, They were found wanting*) was inspiratiebron, tot en met de driedeling toe die aan Scholtens boek ten grondslag ligt: ‘Ze werden gewogen’, ‘Ze werden aan stukken gescheurd’ en ‘Ze werden te licht bevonden’. Deze graaf Bánffy (1873-1950) was behalve kasteelheer, minister van Buitenlandse Zaken en directeur van de Boedapestse opera ook de grootste grootgrondbezitter van Transsylvanië en minnaar van de beeldschone Carola barones Bornemisza, muze van aristocraten en kunstenaars. Zij voorzag in de zomer van 1940 al dat de gedeeltelijke, door Hitler-Duitsland geregisseerde, teruggave van Transsylvanië aan Hongarije, zo luid bejubeld door de aldaar woonachtige Hongaren, op een drama moest uitlopen. De auteur spreekt over een ‘fenomenale trilogie’ en typeert de schrijver ervan als de Tolstoj van Transsylvanië. Ook verhaalt hij over zijn speurtocht naar het graf van deze graaf. Jaap Scholten komt zeker in de buurt van het verschijnsel dat collega-schrijver Kees 't Hart na zelfanalyse eens duidde als ‘de ziekte van bewondering’.

Betekent de genrewisseling dat het boek daarom alleen op zijn literaire mérites beoordeeld moet worden? Nee, zeker niet. Het boek bevat namelijk visies, argumenten en onderzoeksmethoden die voor eliteonderzoek belangrijk zijn. Daar komt nog bij dat de auteur bij tijd en wijle leunt op het werk van onderzoekers als Bourdieu en Wasson. Op de literatuurlijst prijken ook klassieke en moderne historische, sociologische en antropologische studies – zoals die van Elias, Lieven en Halbwachs – maar daar wordt eigenlijk weinig mee gedaan. *Survivals* uit de scriptie? Prijzenswaardig is dat aan het boek een chronologisch overzicht, een begrippenlijst, een overzicht van geografische namen en een lijst van personages is toegevoegd. Het belangrijkste is in dit verband dat *Kameraad Baron* veel licht werpt – al dan niet bedoeld – op persoonlijke en collectieve identiteitsvorming bij deze adel, op de rol van herinneringen daarbij én op de soort en mate van betrokkenheid van de auteur bij zijn onderzoeksgroep. Voor de uitvoering van zijn project ontving de schrijver een beurs uit het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten. Die naam duidt het genre van dit boek treffend aan: een onderzoek op het grensvlak van reisliteratuur en *oral history* over een Oost-Europese elite, die van haar eens vooraanstaande plaats in samenleving en cultuur werd beroofd. Door de publiciteit rond de Librisprijs weten we inmiddels dat de auteur het nodige te stellen kreeg met sommige informanten die aanvankelijk soepel aan zijn project hadden meegewerkt. Het laat weer eens zien dat mondelinge geschiedenis onder aristocraten haar eigen problemen kent.

De reden waarom Jaap Scholten het verhaal (of beter: de verhalen) van mannen en vrouwen uit de Transsylvaanse adel – zelf spreekt hij in zijn ondertitel over ‘aristocratie’ – wilde gaan vertellen is óók heel persoonlijk. Hij is namelijk in de jaren vroege jaren 1990 getrouwd met Ilona, die uit de Hongaarse adel stamt. Zowel in Hongarije als Roemenië was in 1947 de adel officieel afgeschaft. Er gold een verbod op gebruik van titel, familiewapen en dubbele achternaam. Vanaf dat moment heette de adel in de Hongaarse volksmond ‘Kameraad Baron’. Twee jaar later volgde in Roemenië de algehele verwijdering van de adel, veelal Hongaarse grootgrondbezitters, uit de samenleving. Bijna drieduizend families werden uit hun voornamen huizen en boerderijen verdreven. De regionale, Transsylvaanse adel deelde hun lot en moest massadeportatie en heropvoeding ondergaan. Vlak voor de val van het communisme in 1989, zo tekende de auteur op uit de mond van een informant, telde die adelsgroep nog maar 21 aristocratische families (een 80 personen met een adellijke titel), maar dat was in 2010 nog

Daniel baron Bánffy de Losonczi (foto uit besproken boek)

weer eens geslonken tot 12 families, zeg 25 personen. Het aantal edelen zonder titel schatte de man op het tienvoudige. De totale omvang van de Hongaarse aristocratie (getitelde adel) zou nu ongeveer 3000 personen bedragen, een 140 families, verdeeld over 30 landen. Slechts een kleine 500 van hen leeft thans in Hongarije. Sinds 1991 bestaat er een vereniging van de oude Hongaarse families uit Transsylvanië. Vanaf het in 1920 aan Hongarije door de Geallieerden opgelegde Verdrag van Trianon (dat Hongarije sterk verkleinde en Transsylvanië bij Roemenië bracht) nam de Transsylvaanse adel de wijk naar het buitenland. Thans woont circa tweevijfde deel van wat van deze groep resteert (94 personen) in Hongarije (bijna allemaal in Boedapest) en is het overige deel verspreid over met name Duitsland, Oostenrijk en de Verenigde Staten. Juist door internet bestaat er nog veel onderling contact.

Wat had hem in vredesnaam bewogen om dit boek over hun soort mensen te gaan schrijven, had zijn schoonzuster indertijd de auteur gevraagd. 'De onverzettelikhed, Zita', had haar zwager geantwoord, 'dat is wat ik bewonder.' Hun dreigende, definitieve verdwijning, hun verhalen daarover, had hij haar eerst als antwoord gegeven. Daarbij verzweg hij dat ondergang van dynastieën en het daarbij verkrampt vasthouden aan voor buitenstanders onbegrijpelijke codes en rituelen hem, met die specifiek Twentse wortels, al lange tijd intrigeerde.

Een van de belangrijkste conclusies die aan het einde van het boek door een baron wordt getrokken, is dat zijn Hongaarse adel over vijftig jaar zal zijn uitgestorven. Het overgrote deel leeft nu in het buitenland en de derde generatie aldaar kent de taal al niet meer. De auteur zelf, groot liefhebber en bezoeker van de nog schaars overgebleven, statige koffiehuisen uit de glo-

riejaren van de Dubbelmonarchie, werkt die gedachte wat verder uit. De adel heeft geen functie meer in de samenleving en is anachronisme geworden. En nu kan zo'n anachronisme het, op basis van zijn economische, sociale en culturele kapitaal, wat langer uitzingen in landen als Frankrijk, Duitsland en Oostenrijk, maar in een vijandige omgeving zoals die in Hongarije en Roemenië bestaat, lukt dat niet. In het beste geval kan de achtergebleven adel beroepen gaan uitoefenen die bij de gegoede middenklasse behoren: 'kunstenaar, antiekhandelaar, leraar, professor, advocaat of arts', maar hij blijft uitgesloten van 'de werkelijke macht'. Die berust toch echt bij de jongens die voor het overgrote deel voortkomen uit 'de oude communistische nomenklatoera'. Wat juist tijdens het communisme bij de achtergeblevenen uit de jongere generaties verloren was gegaan – zo had Scholten zelf in zijn nieuwe vaderland moeten vaststellen – waren gemakkelijke omgangsvormen, talenkennis en kosmopolitisme. Hoe had de auteur zelf een ander ontdekt? Hij beroept zich daarbij op zijn participerende observatie in een nieuw op te richten Rotaryclub in Boedapest, de eerste in Oost-Europa 'waar geen oud-communisten bij zaten'. Zelf was hij erbij gevraagd 'als exotisch element'. Toch schrijft hij onmiddellijk daarna dat een verre achterneef van zijn vrouw Ilona hem had gevraagd. Hoewel het hele gezelschap van twintig man uit de Hongaarse deftigheid stamde, vielen, vanuit het gezichtspunt van de observator, zij die onder het communisme waren grootgebracht uit de toon door hun 'Oostblokconfectie'. Een verlate triomf van het communisme, aldus de schrijver, dat erin was geslaagd een van de pijlers van de Hongaarse aristocratie, namelijk elegantie, te vernietigen.

Een in 1989 uit Engeland teruggekeerde Hongaarse graaf hield de schrijver voor dat niet de uitschakeling door de communisten van de aristocratie het meest dramatische effect had gehad maar het wegvagen van de 'hele oude burgerlijke samenleving'. Dat is de traditie van eerlijk werk en dienstverlening en die van onafhankelijkheid van geest. Daarvoor in de plaats kwamen cynisme, nietsontziende overlevingsdrang en hang naar politiek extremisme. Maar die staan op gespannen voet met het concept van *civil society*. 'Dát is de tragedie hier.' Een andere informant, een uit Transsylvanië afkomstige hoogleraar en toonaangevende linkse intellectueel in Hongarije, bleek weinig op te hebben met de aristocratie, maar vond haar optreden in de vooroorlogse tijd nog gunstig afsteken bij dat van de huidige elite, die zich kenmerkt door 'naakt egoïsme en schaamteloos graaien'. Opvallend is dat Jaap Scholten deze informanten bijvalt als hij zelf in contact komt met de (niet-aristocratische) *nouveaux riches* in Hongarije en Roemenië. Zijn zesjarig verblijf in deze landen heeft hem tot de overtuiging gebracht dat het hier om 'façadedemocratieën' gaat. De cultuur van feodale traditie en nepotisme zullen de tyconen doorgeven aan hun kinderen en cliëntèle. Qua levensstijl mogen feestende twintigers hier lijken op hun generatiegenoten in westerse wereldsteden, maar ze zullen ongetwijfeld de ethiek van hun ouders gaan overnemen. 'De clan is de enige zekerheid.' Wanneer de auteur zich daarentegen recentelijk begeeft onder de nazaten van de oude deftige families, die hun grote Tweede Transsylvaanse Bal houden diep in de regio op een in renovatie verkerend Bánffy-paleis, dan verdwijnt zijn kritische houding als sneeuw voor de zon. Hij geeft zich dan volledig over, zoals hij zelf ruiterslijk toegeeft, aan zijn romantische inborst. Dit bal is immers gericht tegen de patserigheid van al die andere bals in Oost-Europa. Of zoals hij dat zelf verwoordt: 'Lokale band, houten tafel, kaarslicht te midden van de ruïnes en superieur eten van de beste kok in Transsylvanië, Jonas Schäfer.' In feite is het maar een van de schaarse gevallen waarbij een hoogadelijke familie (inderdaad, de bewonderde Bánffy's) er in Hongarije in slaagde om het oude familiebezit weer te gaan opknappen. Voor de schrijver vertegenwoordigt deze casus echter de drang om onrecht en vernedering die ouders is aangedaan te herstellen, 'een oerkracht in mensen'. Zelf had hij met zijn Ilona ook een stuk grond gekocht dat voorheen adellijk bezit was geweest. Bij een huwelijksfeest in dezelfde kringen wordt in de beschrijving ervan het multi-etnische karakter sterk benadrukt. De schrijver haakt dan aan bij het werk van een kenner van de volksmuziek die al in het begin van de vorige eeuw had vastgesteld dat de 'interessantste muziek' stevast kwam uit de etnisch gemengde dorpen. Na de hele nacht met zijn Ilona te hebben gedanst en champagne gedronken, genoten te hebben van 'mannen met hun

Transsylvaanse aristocraten bij een huwelijk, 1928 (foto uit besproken boek)

vierkante bebaarde koppen, de mysterieuze mooie vrouwen’, kan de conclusie niet anders zijn dan: ‘Ik heb een zwak voor dit woest romantische land en zijn inwoners zoals ik een zwak heb voor vrouwen die op hun vingers kunnen fluiten.’

Het kan niet de bedoeling zijn hier een resumé te geven van alle, meestal diep tragische en aangrijpende verhalen die de schrijver optekende uit de monden van zijn hoogbejaarde informanten die het communistisch bewind hadden meegemaakt. In het bijzonder het in Roemenië uitgevoerde beleid van *Domiciliu Obligaturiu*, dat een kwart eeuw bestreek (1949-1964), maakte vele slachtoffers. DO was het stempel in hun identiteitspapieren. Hun nieuw toegewezen woonruimten waren kelder, zolder of werkplaats en het enige werk dat zij mochten verrichten was handwerk. Wekelijks moesten zij zich melden en voortdurend hield de *Securitate* nauwlettend toezicht op hun handel en wandel. Een uitzondering valt te maken voor de 91-jarige Erszébet gravin T., geboren op een Transsylvaans familiekasteel. Het boek begint (‘Het gezang van doornvogels’) en eindigt met haar (‘Ik ben de laatste’). Haar naam is een pseudoniem, zoals die van vele andere informanten in het boek – de doorwerkende invloed van de *Securitate*. Ze blijkt in onderhandeling te zijn met lokale autoriteiten om het familiekasteel terug te krijgen, nou ja, de ruïne van het kasteel. Ook de auteur krijgt in die poging een rol toebedeeld. Het moet een kunstenaarscentrum worden, waarin alle etnische groepen in Transsylvanië aan bod komen: Hongaren, Roemenen, Széklers, Saksen, Roethenen, Serviërs, Csángá’s, Zwaben en Armeniërs. Het drama van haar leven blijkt de scheiding van haar vader te zijn. Dat was in 1944. Kort daarna trouwde ze met een chirurg in Kolozsvár (Klausenburg), terwijl de naderende Russische troepen de stad onder vuur namen. Het paar vluchtte met een laatste gewondentrein naar Duitsland. In 1947 keerde Erszébet terug naar Hongarije, maar de grens met Transsylvanië bleef daarna gesloten. Vader en dochter hebben elkaar nooit meer teruggezien. ‘Hij is al die jaren elke dag naar het station gekomen om te kijken of de trein uit Szeged zijn dochter zou brengen.’ Haar broer en zij kregen medio jaren vijftig geen toestemming de begrafenis van hun vader bij te wonen. Inmiddels gescheiden van haar man vanwege

haar aristocratische achtergrond, ging de gravin uit werken als schoonmaakster en poetsvrouw in het hoogtij van het Hongaarse communisme. En nu, als 91-jarige, werkt ze nog steeds, als redacteur en corrector voor uitgeverijen. Zaden van struiken en bomen bij haar voormalige kasteel in Transsylvanië had ze in de loop der jaren uit Roemenië naar Hongarije laten smokkelen. Nu omringen dezelfde bomen uit haar jeugd het door haar aangekochte perceel van een hectare met daarop een blokhut, waarin ze de helft van het jaar op het Hongaarse platteland woont. Ze is de laatste van het geslacht T. Haar inmiddels overleden broer heeft alleen maar dochters en die spreken Hongaars noch Roemeens. De gravin T. is eigenlijk meer dan sleutelinformante. Met Ilona en Carola Bornemisza vormt deze Erszébet de drie gratiën van *Kameraad Baron*.

Als iets duidelijk wordt in dit boek dan is het hoe belangrijk voorwerpen en foto's zijn voor de werking van herinneringen als voertuig van identiteitsvorming. Ook valt aan fotoalbums de lange termijnontwikkeling af te lezen. Hebben de foto's uit het interbellum nog de aura van distinctie en ontspannenheid, die van de periode daarna tonen kleine huisjes en tuinen met daarin nog altijd mannen in tweedjasjes en vrouwen met zijden sjaals. Weer later oogt die kleding van de oudere, brozere mensen sleets en dragen de jongeren inmiddels smaakloze Oostblokconfectie. Hun blikken zijn naar binnen gekeerd en distinctie is bij hen afwezig, constateert de schrijver. Dit in zichzelf terugtrekken van deze jongere generatie wordt begrijpelijk als we lezen hoe jonge kinderen uit de adel als klassenvijanden op de lagere school te kijk werden gezet. De vader van Ilona herinnerde zich hoe hij en zijn zusje voor de klas moesten komen en hardop zeggen: 'Ik ben een kapitalistenjonge.' De rest van de klas mocht dan naar hen spugen. Vrouwen herinnerden zulke vernederingen krampachtiger dan mannen. Scholtens verklaart daarvoor is dat meisjes socialer, gevoeliger en op school ambitieuzer zijn. Daar zit iets in.

Om zicht te krijgen op de werking van het (positieve) zelfbeeld onder de Transsylvaanse aristocratie is het goed dat de auteur ook aandacht besteedt aan die 'rode' aristocraten die om wat voor redenen dan ook het communistisch bewind steunden. Tijdens de Koude Oorlog waren er ook westerse, communistische verslaggevers die de afrekening met de 'decadente, corrupte en semifoodale' aristocratie in Hongarije van harte toejuichten. In Roemenië golden Hongaarse aristocraten als dubbele vijand: Hongaars én aristocratisch. Na de Hongaarse Opstand van 1956 volgden ook in Roemenië showprocessen, waarbij geestelijken en aristocraten de strengste straffen kregen. Helaas komt de lezer weinig te weten over de fascistische en nationaal-socialistische aanhang onder de Transsylvaanse adel. Was die er helemaal niet? Alleen uit de herinneringen van Erszébet valt op te maken dat er vier jaar lang, van 1940 tot 1944, een uitgelaten stemming heerste in het 'bevrijde' Noord-Transsylvanië. 'Het was iedere nacht bal (...), wijn, mooie vrouwen en muziek. Ik was toen nog jong.' Het is allemaal wat te snel en te mooi door de interviewer opgeschreven. Hier lijkt vergeten minstens zo belangrijk als herinneren. Opvallend is dat nauwelijks in het boek de naam van Miklós Horthy (1868-1957) valt. Onder het bewind van deze calvinistische edelman en grootgrondbezitter werd Hongarije bondgenoot van nazi-Duitsland. Als regent van Hongarije sloot hij in oktober 1944 een wapenstilstand met Stalins Sovjet-Unie, maar moest die onder Duitse druk een dag later al weer intrekken. Na de oorlog vestigde Horthy zich in de Portugese badplaats Estoril, waar hij ook overleed. Maar geen enkele fascistische Transsylvaanse edelman komt in het boek ter sprake.

Maken we de balans op van Jaap Scholtens reconstructie en evaluatie van de nagenoeg verdwenen wereld van de Transsylvaanse aristocratie. *Kameraad Baron* is een voortreffelijk geschreven boek, het bevat een aangrijpend en overtuigend verhaal over het lot van een aristocratische elite onder het juk van het communisme. Wel lijkt op sommige plaatsen de autobiografie van de schrijver zelf en zijn al te romantische voorstelling van zaken een goed historisch zicht weg te nemen op de collectieve biografie van de Transsylvaanse adel. Zo maken bijvoorbeeld zijn wat uitgesponnen verslaggeving van contacten met zijn oom, de ambassadeur Stork in Boekarest (hoe prijzenswaardig Storks optreden ook was ten tijde van de val van

dictator Ceausescu), of van de studentikoze omgang en bals met recente vertegenwoordigers van de oude families, het reisverhaaldeel van dit boek net wat te dik. Zijn vrouw Ilona, die volgens de schrijver nooit haar dubbele naam in het openbaar gebruikt en vindt dat afkomst er niet toe doet, had hem eigenlijk al gewaarschuwd dat hij het Hongaarse [aristocratische?] verleden te romantisch beziet. Heeft zij haar echtgenoot ook gevraagd om maar niet te vermelden dat haar Hongaars-adellijke vader, ingenieur en ondernemer, in 1976 op eigen verzoek in de Nederlandse adel werd ingelijfd? En dat haar moeder (en schoonmoeder van de auteur) een barones is uit een oud adellijk, vaderlands geslacht uit de Betuwe, waarvan de stamreeks teruggaat tot de Middeleeuwen. Misschien ligt alles hier nog iets gecompliceerder. Mondelinge geschiedenis floreert bij de geslaagde overdracht van geïnterviewde naar interviewer. Daarin ligt echter het gevaar opgesloten van overidentificatie. Zo zijn er in het boek van Jaap Scholten enkele fraaie voorbeelden aan te wijzen waarbij het positieve zelfbeeld van de groep onmiskenbaar in zijn analyse gaat meestromen. ‘Dit was wat me aan de mensen die ik in Transsylvanië leerde kennen erg beviel. Ze waren helder als bergbeekjes (...); allemaal mensen wars van prententie, met een grote kracht, eerlijkheid en integriteit, zo ver ik kon beoordelen.’ Hier lijkt de auteur te veel te leunen op invoelen in plaats van op willen begrijpen.

Ten slotte. Waarin ligt voor de professionele eliteonderzoeker de belangrijkste waarde van dit intrigerende boek van Jaap Scholten? Vanuit historisch gezichtspunt maakt het duidelijk hoezeer in het Europa van voor de Tweede Wereldoorlog in vele landen adel en aristocratie nog hun eigen plaats in samenleving en cultuur innamen. Met andere woorden: Europa was nog niet geheel ontadeld. Vanuit sociologisch gezichtspunt valt op dat – zoals in het licht van Bourdieus visie op conversie en overdracht van sociaal en cultureel kapitaal verwacht kon worden – de habitus van de huidige vertegenwoordigers van de Hongaarse en Transsylvaanse aristocratie, ondanks de repressie en verarming waaronder de twee vorige generaties gebukt gingen, nog altijd wordt beïnvloed door de band met het (familie)verleden en door de ontwikkeling van, zoals dat heet, goede smaak. En vanuit antropologisch gezichtspunt wordt in *Kameraad Baron* de belangrijke bijdrage van collectieve en individuele herinneringen aan identiteitsvorming getoond. Toch wil Jaap Scholten zelf zijn schrijfavontuur het liefst verbinden met een soort maatschappelijke relevantie. Zo meent hij oprecht dat de terugkeer uit ballingschap van een jonge generatie van Hongaarse en Transsylvaanse aristocraten een corrigerende invloed kan hebben op de arrogantie, de onwellevendheid en het materialisme van de nieuwe rijken in Hongarije. Het is een visie die doet denken aan de oproep die hij onlangs, in januari 2011, in een uitgebreid opiniestuk in *NRC Handelsblad* deed aan de ‘Nederlandse upper class’ (‘de traditionele elite’; in beide gevallen zijn omschrijvingen): verlaat uw isolement en zelfgekozen anonimiteit, kom weer bovengronds en draag op die manier bij aan sociale cohesie. Het mag duidelijk zijn. Met zo’n missie van revitalisatie en herijking van de aristocratie (adel, oude bovenlaag) hebben we het terrein van de wetenschap verlaten.

Yme Kuiper